

Szigethi Gyula Mihály (1758–1837) emlékezete

A XIX. század első évtizedeiben Zombori József katolikus főesperes mellett Udvarhely művelődéstörténetében, a felvilágosodás eszméjének terjesztésében jelentős szerep jutott Szigethi Gyula Mihálynak, aki több mint negyed évszázadon keresztül volt az udvarhelyi református kollégium tanára. Külföldi peregrinációja idején vezetett naplója és levelezése sajnos elpusztult, azonban nemrég előkerült és közzétett Önéletírása alapján részletes képet alkothatunk életútjáról és munkásságáról.

Marosvásárhelyen született 1758-ban Szigethi Gyula Mihály cipésmester és Szabó Kata második gyermekeként. Fogarasi Sámuel visszaemlékezése szerint „Szigethi Mihály a fia volt egy rozsólist és pálinkát áruló szegény özvegyasszonynak, kinek férje, míg élt, azt mondják, a piacon foltozó csizmadia volt. De a fiából nagyon nagy tudós ember vált volt.” Az előkészítő osztályok elvégzését követően, 1777-ben írta alá nevét a marosvásárhelyi kollégium diák-matrikulájában, ahol csakhamar a görög és logika osztályok diáktanítója lett. „Szigethi Mihály uram igen szorgalmatos tanuló, de munkás és hasznos tanító ember, igaz, hogy kemény ember volt és kisujjomnyi somfa

pálcikával vert engemet is, mást is.” – emlékezett gyerekkori magántanáráról az említett Fogarasi Sámuel, aki – több diáktársával együtt – gyakran használta az előadásokról Szigethi által készített jegyzeteket. Szorgalmára hamar felfigyeltek tanárai is, Kovásznai Sándor bölcsész- és történelemprofesszor gr. Teleki József fiai mellé vette magántanítványául. Szigethi legkedvesebb tanára azonban a diákság körében nagy tekintélynek örvendő, a császártól 1784-ben a pesti egyetemre kinevezést nyerő, de fiatalon elhunyt Fogarasi Pap József volt, aki Wolff szellemében oktatta a bölcséletet. A híres tanárt temetésekor a diákok részéről Szigethi búcsúztatta, emlékére verset írt.

Tanulmányai végeztével, 1786 őszén önkölkötségen indult peregrinációba. A marosvásárhelyi kollégium ösztöndíját igénybe véve, október 21-én „transilvanus, hungarus”-ként írta alá a marburgi egyetem matrikuláját. Két évre terjedő marburgi tartózkodása alatt – gr. Teleki József támogatását is élvezve – többek között Endemann professzor teológiai értekezéseit, illetve Curtius professzor történelmi előadásait hallgatta. Ebben az időszakban a göttingai Királyi Tudós Társaság által meghirdetett pályázatra is munkát küldött be, amellyel ugyan nem nyerte el a felajánlott díjat, azonban ismertetése a göttingai újság hasábjain is megjelent.

1788 őszén a göttingai egyetemre ment át továbbtanulni, majd fél évvel később gr. Bethlen Sándor kérésére – akinek még Marburgban elkötelezte magát három évre házi-tanítóul a fiai tanítására – rövid ideig Stuttgartban katonai tudományokat, azaz „Taktikát, Pyrotechnikát, Architektúrát” tanult. A következő év őszén már Bécsben találjuk, ahol további egy éven keresztül „a híres Sommerfeldet, Mellberget, Marher Fisiológiáját” hallgatta. Itt érkezett a hír a Benkő József eltávolításával megüresedett udvarhelyi katedrára való meghívásáról, ennek azonban nem tehetett eleget.

Hazatérve, korábbi reverzálisa ellenére, Szigethi nem lépett lelkészi pályára, felszentelésére nem került sor. Korábbi elkötelezettségének eleget téve, gr. Bethlen Sándor fiainak tanítója lett Szebenben, majd gr. Teleki József László nevű fia olvasó- és dolgozótársaként tevékenykedett. Ekkor ismerete meg a Teleki kisasszonyok svájci származású nevelőnőjét, Hollard Marianna Elisabethát, későbbi feleségét. Pártfogója, gr. Teleki József előbb enyedi, majd szigeti katedrát igyekezett számára szerezni, sikertelenül. Végül sógorához, Wartensleben gróf bécsi udvarába küldte nővére gyermekeinek tanítására.

A bécsi udvarból hazatérve, gr. Teleki József 1796 őszén történt halála folytán legfőbb pártfogóját és anyagi támogatóját elvesztve, újabb házitanítói állást vállalt Kutyalván, Szentpáli Elek ítélőmesternél egészen 1797 elejéig, amikor megérkezett az újabb meghívás a Bodola Sámuel halálával megüresedett udvarhelyi katedrára. Ezt elfogadva, még Szent György napján megtartotta beköszönő előadását.

Szigethi a filozófia mellett egyéb tárgyakat is tanított, így a görög, német és francia nyelveket, történelmet, irodalmat. Az ő nevéhez fűződik a XIX. század elején az iskolai színjátszás udvarhelyi meghonosítása. „Komédiákat, érzékeny játékokat fordítottam, theátrumot állítottam fel a kollégium belső udvarán, melynek készítésére én kéregettem hol személyesen, hol leveleim által.” – írja önéletírásában. Ezek mellett első hivatali évében tanártársával, Zilahi Sebes Jánossal együtt a kollégium könyvtárjegyzékét is elkészítette, majd Finta János könyvtárossal ezt befejezte, anyagát rendezte.

1823-ban, több mint negyed évszázadnyi munkája után nyugdíjazását kérte. Ebben az időben, 1833-ban, 75 éves korában írta meg önéletírását. Ekkor jelentek meg munkái a kassai *Felső Magyar-Országi Minerva* és a pesti *Tudományos Gyűjtemények* hasábjain, melyek közül legismertebbek a Szeles János krónikáját folytató munkája Udvarhely város történeti múltjáról, a kollégium történetéről írt dolgozata, valamint a reformkor hatására a magyar nyelvnek az oktatásba való bevezetésének szükségességéről, a tanrend megújításáról írt értekezései. Munkásságának túlnyomó része kéziratban maradt. A marosvásárhelyi diákorától kezdődően készített feljegyzéseit, kéziratban maradt verseit, drámáit tartalmazó kötetek az 1837. március 3-án bekövetkezett halálát követően a kollégiumra maradtak, kisebb részt a Székely Nemzeti Múzeumba, illetve a Teleki család marosvásárhelyi könyvtárába kerültek. Több mint 300 darabot számláló közetgyűjteményét a kollégium vásárolta meg, a korábban ugyancsak felkínált, külföldi tanulmányai alatt is folyamatosan gyarapított könyvtárát azonban báró Bánffy László vásárolta meg a kolozsvári kollégium számára.

Csáki Árpád

Irodalom:

- Csáki Árpád: „Apró munkácskáimmal akarnék a nemes két Magyar Hazának szolgálni”. Szigethi Gyula Mihály (1758–1837) önéletírása. In: *Református Szemle*, 100 évf. (2007) 4. 931–965.
- Csáki Árpád: Szigethi Gyula Mihály: „A Nemes Udvarhely-Széki Rosás kertnek, vagy a Székely-Udvarhelyi Ref. Nemes Collégium Historiájának folytatása”. In: *Areopolisz*, VII. Székelyudvarhely, 2007. 82–97.
- Fogarasi Sámuel: *Marosvásárhely és Göttinga. Önéletírás (1770–1799)*. Bevezető tanulmányral és jegyzetekkel közléteszi Juhász István. Bukarest, 1974.
- Hermann Gusztáv: Az ifjúság akarván világosítani. Szigeti Gyula iskoladramái. In: *Korunk*, XXXIV (1974) 1. 121–126.
- Hermann Gusztáv: *Székelyudvarhely művelődéstörténete*. Bukarest, 1993.
- Jakó Zsigmond: A székelyudvarhelyi tudományos könyvtár története. In: *Írás, könyv, értelmiség*. Bukarest, 1976. 219–251.

Oldalak Szigethi Gyula Mihály jegyzetkönyveiből
(Haáz Rezső Múzeum Tudományos könyvtára)

